

Іван Вишенський (стисло)

Іван Франко

Під безхмарним небом у синьому морі височить зелена Афонська гора. Здається, що вона спить: не оживляють її ні спів, ні сміх, ні розмови. Лише тричі на день лунають сумні дзвони монастирів. "Ті ридання металеві — знак, що хтось розставсь із світом", і це "щоденна новина". Хто б не покинув світ — скитник, чернець, послушник (може, навіть колишній князь, пан), ігумен — усім однакова шана: "Со святими упокой!"

У височенних скелях темніють нори, як гнізда ластівок. Там звершують свій подвиг аскети, які відмовляються від усіх зв'язків із земним життям і знаходять у таких печерах свій останній притулок.

На Афоні задзвонили всі дзвони у неділю після вечерні. Розчинилася монастирська брама й виступив церковний хід. Віють корогви. Серед монахів іде дідусь сивобородий у сіряці на голім тілі й несе березовий хрест. Підходять до крутого урвища над морем. Ігумен питає, чи по добрій волі старець хоче залишитися в печері, одректися од світу й од усіх земних спокус. Старець говорить, що так. Його благословляють, прив'язують шнуром і опускають у печеру. Він вітає свою нову кам'яну домівку — це його тверда, незламна віра; хрест — вірний товариш; сине небо — надія; сонце ясне — великий Божий Дух.

А море лазурове внизу — це образ земного життя. Ще вчора він звався Вишенський, а сьогодні вже його не стало для всіх. Здійснилося те, до Чого прагнув аскет. Душа його захопилася гармонією звуків і фарб. Проходять дні за днями. Старець сидить у печері, спочиває, міркує. Раптом по невидимій нитці над входом спускається павук і починає плести павутину. Старець подумав, що це земне життя посилає до нього своїх шпигунів, хоче піймати в сітку його мрії та думки. Хотів зірвати павутину, але згадав, що саме вона врятувала колись сімох братів від поганської погоні, і залишив, міркуючи, що все робиться з Божого наказу. Ось у павутину потрапила чорна муха, павук її швидко зловив. Хотів старець звільнити муху, але знову ж таки подумав, що й на це Є Божя воля. Став натхненно молитися, і думати, й сумніватись.

Якось до печери залетіли пелюстки з вишневого цвіту й збудили в серці старця спогади про Україну, любу вітчизну, посіяли в душі тривогу за її долю. А тут підпливла до Афонської гори козацька барка. На ранок почувся стукіт над печерою. Вишенському спустили кіш із їжею й листа. Православні з України, з Луцька, просять Івана Вишенського повернутися, стати їх проводирем, оборонцем православної віри. За відповіддю вони прийдуть завтра. Чернець ходить По печері з хрестом і мучиться, вагається. Вирішує не ламати заповіту, не зраджувати свого Бога — і вранці не відгукується на поклики посланців.

Сидить чернець, перечитує листа, обливає його слізьми й думає: чи має він право про своє спасіння дбати, коли гинуть мільйони? Згадає слова Христові: "Хто рече: кохаю Бога, а не порятує брата — той брехню на душу взяв".

Старець кричить, хоче зупинити барку, але його нечують. Тоді він звертається до Бога й просить допомоги, чуда — він готовий послужити рідному краю й навіть віддати за нього життя. Раптом Вишенський відчуває дивну легкість і по сонячному променю спускається з печери в море, на барку.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Відомий український письменник-полеміст вирішив присвятити своє життя Богові, спокутувати гріхи в печері на горі Афон. Як він не намагався відректися від земних турбот, все одно не зміг побороти любов до України, до православних, які потерпають від утисків. Земне життя вривалося до нього і павутиною, і вишневими пелюстками, і листом від братчиків з України. Він зрозумів, що найвищий Божий заповіт — любити свого ближнього, тому повернувся з козаками в рідний край, спустившись у їхню барку таким фантастично символічним способом — по сонячному промінню.